

א. איזהו בין השמשות — משתשקע החמה, כל זמן שפני מזרח מאדימין.

ב. והכסוף התחתון ועדיין לא הכסוף העליון — נמי בין השמשות.

ב. הכסוף העליון והשוה לתחתון — לילה.

ורב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: הכי קתני:

א. משתשקע החמה, כל זמן שפני מזרח מאדימין — יום.

ב. הכסוף התחתון ולא הכסוף העליון — בין השמשות.

ג. הכסוף העליון והשוה לתחתון — לילה.

ואזדו רבה, המאריך את זמן בין השמשות, וכולל בו גם את הזמן "משתשקע חמה כל זמן שפני מזרח מאדימים", ורב יוסף, המקצר את הזמן של בין השמשות ומגבילו רק לזמן שהכסוף התחתון ולא העליון — לטעמייהו.

דאיתמר: שיעור בין השמשות — בכמה?

אמר רבה אמר רב יהודה אמר שמואל: זמן הליכה של שלשה חלקי מיל.

והוינן בה: מאי שלשה חלקי מיל?

אילימא תלתא פלגי מילא, שלשה חצאי מיל — אם כן, נימא: מיל ומחצה.

אלא, תלתא תילתי מילא, שלשה שלישי מיל — אם כן, נימא: מיל.

אלא: תלתא ריבעי מילא שלשת רבעי המיל.

ורב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: זמן הליכה של שני חלקי מיל.

והוינן בה: מאי שני חלקי מיל?

אילימא תרי פלגי מילא, שני חצאי מיל — אם כן, לימא: מיל.

ואלא תרי רבעי מילא — אם כן, לימא חצי מיל.

אלא תרי תילתי, שני שלישי מיל. זא-ח

ומבארין: מאי בינייהו, מהו שיעור ההפרש של זמן בין השמשות בין רבה לרב יוסף? — איכא בינייהו פלגא ד"דנקא", חצי שישית. דהיינו, זמן הליכה של אחד חלקי שנים עשרה מיל. שזהו ההבדל בין שלשת רבעי מיל [שהם תשע חלקי שנים עשרה] לשני שלישי מיל [שהם שמונה חלקי שנים עשרה].

וחילופה, ומצאנו מחלוקת אחרת העוסקת בענין דין שיעור, אשר בה נוקט רבה את השיעור הנמוך ואילו רב יוסף הוא זה שנוקט את השיעור הגבוה — בדין טלטול חלתא, כוורת, בשבת.

לקמן בדף קכג ב מתבאר כי נחמיה רצה לחזק את שמירת השבת, וגזר שלא לטלטל כל דבר חוץ מאשר אוכל וכלי הסעודה. לאחר שהגזירה הועילה לחזק את שמירת השבת החלו בהדרגה להקל ולטלטל כלים שימושיים.

ההיתר ניתן לכלים בלבד. אבל כלים גדולים מאד, וכפי שיתבאר שיעור גדולם לקמן, אינם נכללים ב"תורת כלים", ולכן הם אסורים בטלטול בשבת. דאמר רבה:

וכיון שהוקשו כלי עץ לשק ביחס לטומאה, הרי גם כלי עץ גדולים, שאין מטלטלין אותם כשהם מלאים כדי שלא יישברו – אינם מקבלים טומאה. **דתנן: כוורת העשויה מקש, וכוורת העשויה מקנים, וכן כלי עץ גדול המשמש כעין בור של מי שתיה בכפינה "אלכסנדרית" [ספינה גדולה], הרי אף על פי שיש להם שולים, תחתית, והיינו, שהם כמו כל הכלים, בכל זאת אין הם ראויים לקבל טומאה הואיל והם כלי עץ שאינו מקבל טומאה אם אי אפשר לטלטל אותו כשהוא מלא [מחשש שישבר].**

והכלים הללו, כשהן מחזיקות ארבעים סאה בלח⁽¹⁰⁹⁾, שהן כוריים ביבש, אין מטלטלים אותם כשהם מלאים כדי שלא ישברו, ולפיכך הם טהורים.

ולפי התנא הזה אסר רבה לטלטל כוורת המכילה כוריים בלבד. שהרי לפיו אין מטלטלין אותה כשהיא מלאה מחשש שמא תשבר, ולכן היא אסורה אף בטלטול בשבת מדין מוקצה.

אמר אבוי: ממה שאמר התנא שהכלים הללו מחזיקים ארבעים סאה בלח שהן כוריים [ששים סאה] ביבש, שמע מינה:

האי גודשא, הגודש של מידת היבש, שניתן

חלתא, כוורת, שהיא בת תרי כורי, שמכילה שני כורים – שרי לטלטולה בשבת. היות שבגודל כזה היא עדיין נכללת בתורת כלים. ואילו כוורת בת תלתא כורי – אסור לטלטולה, כיון שיצאה מתורת כלים מחמת גודלה.

ורב יוסף אמר: חלתא בת תלתא כורי נמי שרי לטלטלה, שעדיין תורת כלי עליה, ורק חלתא בת ארבעה כורי אסור⁽¹⁰⁸⁾.

אמר אבוי: בעי מיניה דמר, רבה, בשעת מעשה, כשהזדמן לידי לטלטל כוורת גדולה, ואפילו חלתא בת תרי שני כורי – לא שרא לי רבה לטלטל!

ומבארין: כמאן אסר רבה לטלטל כוורת שיש בה רק שני כורים?

כהאי תנא:

דין טומאת כלי עץ הוקש בכתוב לדין טומאת שק. ובטומאת שק התחדש שאין הוא נטמא אלא רק אם הוא ראוי לטלטלו בין כשהוא מלא ובין כשהוא ריק.

ולכן, שק גדול, שאינו יכול להטלטל כשהוא מלא, לפי שאז הוא יקרע – אין הוא נטמא.

109. הריטב"א מביא את קושיית הראב"ד, מדוע כלי שהינו מחזיק קצת פחות מארבעים סאה הינו מקבל טומאה, כיון שמיטלטל ריק ומלא, והרי אנו רואים ששום אדם לא יכול לטלטל כלי כל כך גדול כשהוא מלא, ותירץ ששיעורים אלו נאמרו לפי דורו של משה רבינו שהיו גיבורים גדולים ובעלי כוח, ודיני התורה לא נשתנו.

108. התוספות כתבו שאין הלכה כמותו, וכלי אינו מתבטל אפילו אם הוא גדול וכבד.

והרמב"ם מוסיף שגם אבן גדולה או קורה שרגילים להשתמש בה, מותר לטלטלה, וכלי גדול אפילו כשאין רגילות להשתמש בו מותר. וכתב המשנה ברורה (שם, ח) שמי שזהיר ביום חול מלטלטל כלי זה כי חושש שישבר, נקרא הדבר מוקצה מחמת חסרון כיס.

אמר ליה רבא לאביי: מי סברת "פני מזרח" ממזש?

לא כך הוא. אלא כוונת התנא היא למערב, שהוא "פנים המאדימין את המזרח". ודומה הדבר לחלון הנמצא בצד מערב ודרכו נכנסים קרני השמש ומאירים את הכותל שבצד מזרח.

וסימניך: כוותא, חלון, שדרכו עוברות קרני השמש ומאירות את הכותל שכנגדו.

שנינו במשנה: רבי נחמיה אומר בין השמשות הוא שיעור זמן כדי שיהלך אדם משת שקע החמה חצי מיל.

אמר רבי חנינא: הרוצה לידע שיעורו של רבי נחמיה, יניח חמה כשהיא נראת בראש הכרמל, שהוא מקום גבוה, וירד לתחתית ההר, ויטבול בים, ויעלה. ואז נהיה כבר לילה (110).

וזהו שיעורו של רבי נחמיה.

אמר רבי חייא: הרוצה לראות בארה של מרים, יעלה לראש הכרמל, ויצפה אל הים, ויראה כמין כברה בים. וזו היא בארה של

לגודשו מעל הכלי — תילתא הוי. שניתן לגדוש מעל הכמות הנתונה בכלי מחצית הכמות שניתנה בכלי עצמו, כך שהגודש מהווה שליש מכל הכמות. שהרי הוא יכול לגדוש במידת היבש עוד עשרים סאה מעל ארבעים הסאה.

אביי חזייה לרבא בשעת בין השמשות דקא דאוי, שהפנה פניו וצפה לכיוון מערב לדעת אם כבר הגיע הלילה.

אמר ליה אביי לרבא: מדוע הינך פונה להסתכל בצד מערב? והתניא: כל זמן שפני מזרח מאדימין!?

אמר ליה רבא לאביי: מי סברת "פני מזרח" ממזש?

לא. אין זה כוונת התנא. אלא כוונתו לצד מערב, שממנו מגיעים קרני האור של החמה, שהוא ה"פנים המאדימין את המזרח".

איכא דאמרי שכך היה המעשה:

רבא חזייה לאביי דקא דאוי פונה וצופה למזרח.

שיעור בין השמשות עדיין נחשב לתוך כדי אכילת פרס. והרבה החתם סופר לתמוה על כך, אך חשש להקל נגד דברי רש"י.

אבל החזון איש פירש בגמ' על פי דברי הירושלמי, שהזמן הוא כדי שירד ויטבול בים ויצא, ויעלה — לראש הכרמל, ולא שיעלה מן המים, נמצא אם כן שזמן הטבילה עצמו הוא אכן מועט, אך הזמן הנאמר כאן הוא הזמן שצריך לעלות לראש ההר, וזהו ט' דקות כשיעור בין השמשות.

110. החתם סופר (בתשובות ליקוטים ו, טז) בא לקבוע מהו שיעור הזמן של כדי אכילת פרס, והוכיח זאת מדברי רש"י כאן שפירש, שמשך הזמן הלוקח לאדם לטבול בים ולצאת הוא זמן בין השמשות, והרי בין השמשות ידוע לנו שהוא ט' דקות, ומכיון שבגמ' כריתות נאמר שהאוכל חצי פרס ממאכלים טמאים בפרק זמן של אכילת פרס אסור לו לאכול תרומה בלי לטבול, וטבילה שבאמצע אכילתו בתוך זמן אכילת פרס אינה מועלת, והאכילות מצטרפות והינו טמא, נמצא שפרק זמן של טבילה שהינו ט' דקות כמו

מריב.

אמר רב: מעין המיטלטל — טהור, למרות שהוא מיטלטל. ואינו מקבל טומאה, ומימיו ראויים לטבילה. ואין לך מציאות של מעיין המיטלטל, אלא, זהו בארה של מריב, שהיה מיטלטל עם כלל ישראל במדבר בזכותה של מרים.

אמר רב יהודה אמר שמואל: בין השמשות דרבי יהודה — כהנים טמאים שצריכים לטבול מבעוד יום במקוה לטהרתם, כדי שיהיה להם "הערב שמש" לאחר טבילתן — טובלין בו.

והוינן בדברי שמואל: **למאן**, לפי מי הוא אמר את דבריו?

אילימא לרבי יהודה — הא בין השמשות דרבי יהודה — לרבי יהודה ספקא הוא!

אלא, שמא כוונתו לומר כי בבין השמשות דרבי יהודה — לרבי יוסי כהנים טובלין בו. הרי זה פשיטא! היות וזמנו של רבי יוסי הוא לאחר זמנו של רבי יוסי, ושיעורו ממושך, הרי פשיטא שלרבי יוסי יכולים אז הכהנים לטבול וישאר להם זמן מהיום לאחר טבילתם כדי שיחשב הדבר שהיה להם הערב שמש לאחר הטבילה.

ומשנינן: לעולם אמר שמואל את דבריו לפי רבי יוסי. שאפשר לדעתו לטבול בזמן בין השמשות של רבי יהודה, לפי שהוא יום עדיין, ולאחר הטבילה אף יהיה לו "הערב שמש".

וחדושו של שמואל הוא: **מהו דתימא: בין השמשות דרבי יוסי — מישך שייך בדריבי יהודה, שסופו של בין השמשות של רבי**

יהודה הוא בין השמשות לרבי יוסי ומיד בסיומו מתחיל הלילה. ונמצא, שאם יטבול הכהן לקראת סוף בין שמשות שוב לא יהיה לו "הערב שמש", כי מיד עם סיום בין השמשות דרבי יהודה נהיה לילה. **קא משמע לן שמואל דקודם שלים זמן בין השמשות דרבי יהודה, ורק הדר, לאחר מכן, מתחיל בין השמשות דרבי יוסי.**

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה שזמן בין השמשות הוא כרבי יהודה — לענין שבת. ומאידך, הלכה שזמן בין השמשות הוא כרבי יוסי — לענין תרומה.

והוינן בה: כיון שאמר רבי יוחנן שהלכה כרבי יהודה לענין שבת וכרבי יוסי לענין תרומה, מוכח שיש לו ספק כמי מי יש לפסוק. ואם כן, יש לתמוה:

בשלמא זה שפסק רבי יוחנן שהלכה כרבי יהודה לענין שבת — משום שפסק לחומרא, שלא לעשות בערב שבת, בבין השמשות של רבי יהודה מלאכה, ואם עשה צריך להביא אשם תלוי, כי יתכן שהלכה כרבי יהודה.

אבל לענין תרומה — מאי היא ההלכה כרבי יוסי?

אילימא לטבילה, שיכולים הכהנים לטבול בבין השמשות של רבי יהודה לפי שיש צד לומר שהלכה כרבי יוסי, והזמן הזה עודנו יום.

לא יתכן לומר כן. שהרי לרבי יוחנן **ספקא היא** אם הלכה כרבי יהודה או כרבי יוסי, ולא יתכן שיפסוק שמותר אז לכהנים לטבול.

אלא ביחס לאכילת תרומה על ידי הכהנים לה-ב